

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

TÄMÄ ON ALKUPERÄISEN ARTIKKELIN RINNAKKAISTALLENNE

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Suikkala, A., Melender, H-L., Kaakinen, P., Lehto, J., Rajala, M. & Hökkä, M. 2021. Palliatiivisen hoidon osaamista tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnalla. Teoksessa EduPal - Koulutusta kehittämällä parempaa palliatiivista hoitoa (toim. Hökkä, Lehto, Heinonen & Suikkala), s. 112-124. Kajaani: Kajaanin ammattikorkeakoulu.

URL: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7219-78-2>

Versio: käsikirjoitusversio

Copyright: © 2021 Tekijät

13. Palliatiivisen hoidon osaamista tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnalla

Competence in palliative care through research, development and innovation activities

EduPal-hankkeessa on tuotettu näyttöön perustuvat palliatiivisen hoidon opetussuunnitelmasuosituksia hoitotyön ja lääketieteen perusopetukseen sekä erikoistumiskoulutuksiin. Hankkeen tuloksena syntyneiden osaamiskuvausten ja tulevaisuuden osaamistarpeiden juurruttaminen kansallisesti opetussuunnitelmiin on ensiarvoisen tärkeää palliatiivisen perusosaamisen ja erityistason osaamisen varmistamiseksi. Tulevaisuuden osaamisvaatimukset edellyttävät koulutuksen kehittämistä monialaisesti kaikille palliatiivista hoitoa toteuttaville ammattiryhmille sekä sisällön että vaikuttavien oppimisympäristöjen näkökulmista.

Tiivistelmä

EduPal-hanke on perustunut parhaaseen mahdolliseen näyttöön. Hankkeessa on tuotettu uutta näyttöön perustuva tietoa sähköisten kyselyjen, työpajojen, haastattelujen, opetussuunnitelma-analyyysien ja järjestelmällisten katsausten avulla. Hankkeen tutkimus- ja kehittämistoiminnassa on hyödynnetty laajasti palliatiivisen hoidon ammattilaisten, asiantuntijoiden, opettajien, opiskelijoiden ja kansalaisten näkemyksiä. Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tutkimus- ja koulutusyhteistyö on mahdollistanut vastavuoroisen asiantuntijuuden jakamisen, joustavat opintopolut ja opetustarjonnan laajentamisen sekä ammattikorkeakoulu- että yliopisto-opiskelijoille. EduPal-hanke on ollut kansainvälisesti suunnan näyttäjänä näyttöön perustuvan palliatiivisen hoidon perusopetuksen sekä erikoistumiskoulutusten kehittämisessä. Hoitotyön ja lääketieteen opetussuunnitelmasuositusten juurruttamisen ohella tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa tulee jatkossa suunnata simuloituihin ja autenttisiin potilaskontakteihin perustuvaan moniammatilliseen opetukseen sekä opettajien palliatiivisen hoidon opetuksen osaamiseen.

Abstract

The EduPal-project was based on the best available evidence. The project has produced new evidence-based knowledge through surveys, workshops, interviews, curriculum analyses and systematic reviews. For that purpose, the views of palliative care professionals, experts, teachers, students and citizens have been widely used in the research and development process. Research partnership and educational collaboration between universities of applied sciences and universities have fostered shared expertise between professionals from different faculties and disciplines, offered flexible study paths for students as well as expanded high-quality educational options over educational organizations. The EduPal-project has received international attention through international collaboration and now the development of palliative care education continues also at the European level. In addition to implementing the curriculum recommendations in nursing and medical education, research, development and innovation activities should be focused on in palliative care education for the multidisciplinary personnel and students, especially on use of simulated and authentic patient contacts in education, and teachers' competence of teaching palliative care.

Näyttöön perustuva toiminta EduPal-hankkeessa

Kehittämiprojekteissa yhdistetään tutkimus ja kehittäminen, jotta voidaan tuottaa uusia tai aiempaa parempia palveluita, tuotteita tai tuotantovälineitä- tai menetelmiä (Toikko & Rantanen 2009, 19-20). Laadunkehittämisen tulee olla näyttöön perustuvaa (Melnik 2017a, 132), ja myös EduPal-hanke toteutettiin parhaaseen näyttöön perustuen. Samalla hanke itsessään tuotti uutta näyttöä. Näyttöön perustuvalla toiminnalla tarkoitetaan tässä terveysalan elinikäistä ongelmanratkaisulähestymistapaa, jossa integroidaan paras korkeatasoinen *tutkimusnäyttö kliinisen asiantuntemukseen ja potilaiden arvoihin ja toiveisiin* (Melnik 2017b, 8). Kehittämistoiminnan elinkaari etenee vaiheittain ongelman tunnistamisesta erilaisten ratkaisuvaihtoehtojen kehittämiseen ja saavutettujen tulosten arviointiin sekä arviointitulosten perusteella tehtäviin mahdollisiin uusiin ratkaisuihin. Näyttöä voidaan käyttää päätöksenteon perustana kaikissa kehittämistoiminnan elinkaaren vaiheissa. (NPI 2012.)

Tutkimusnäyttö voidaan jakaa alkuperäistutkimuksiin, järjestelmällisiin katsauksiin sekä näyttöön perustuviin suosituksiin (STM 2009, 55). EduPal-hankkeen suunnitteluvaiheessa toteutettiin järjestelmälliset tiedonhauet, joiden tuloksia hyödynnettiin suunnitteluvaiheen perustana sekä hoitosuosituksiin palliatiivisen hoidon järjestämisestä ja palliatiivisesta hoidosta. Hankkeen toteutus käynnistyi esiselvityksillä, joissa palliatiivisen hoidon ammattilaiset osallistuivat työpajoihin ja vastasivat sähköisiin kyselyihin. Ammattilaisten lisäksi hoitotyön ja lääketieteen valmistuvat opiskelijat osallistuivat palliatiivisen hoidon osaamiseen ja

koulutukseen liittyvään kyselyyn. Potilaiden, heidän läheistensä, potilasjärjestöjen sekä kansalaisten näkemyksiä kartoitettiin EduPal-hankkeen verkkosivuilla olleen sähköisen kyselyn avulla. Osana esiselvitystyötä analysoitiin myös olemassa olevat sairaanhoitaja- ja lääketieteen lisensiaattikoulutusten opetussuunnitelmat. Lisäksi hanke tuotti järjestelmällisiä katsauksia vaikuttavista opetusmenetelmistä palliatiivisen hoitotyön ja lääketieteen opetukseen ja opetuksen suunnitteluun korkeakouluissa. Osana hankkeen työskentelyä hyödynnettiin validoituja mittareita osaamisen arvioinnissa sairaanhoitajien erikoistumiskoulutuksessa ja ylemmässä ammattikorkeakoulututkinnossa (Lange ym. 2009; Slåtten ym. 2010, Slåtten ym. 2014). (Taulukko 1.)

Taulukko 1. Opetuksen ja osaamistarpeiden kartoitus

Aineistot	n	Aineistot	n
TYÖPAJAT		OPETUSSUUNNITELMA-ANALYYSIT	
Työelämäverkoston edustajat	222	Opetussuunnitelmat, sairaanhoitaja	21
Potilaat ja läheiset	41	Opetussuunnitelmat, lääketieteen lisensiaatti	5
Järjestöt	20	SYSTEMAATTISET KATSAUKSET	
Muut	34	Osaamiskuvaukset palliatiivisen hoidon eri tasoille	1
KYSELYT		Meta-analyysi vaikuttavista opetusmenetelmistä	1
Sairaanhoitajaopiskelijat	1 331	Opiskelijoiden kokemukset koulutuksesta	1
Läketieteen kandidaattiopiskelijat	502	OSAAMISEN JA OPETUKSEN ARVIOINTI	
Sairaanhoitajat	131	Validoidut mittarit	2
Lääkärit	64	Ennen-jälkeen -mittaukset (YAMK-pilotti ja ERKO-koulutus)	
Lähihoitajat	50	Opiskelija- ja opettajapalautteet systemaattisesti	
HAASTATTELUT			
Hoitotyön opettajat	21		
AVOIN PALAUTE hankkeen www-sivujen kautta			

EduPal-hankkeen arvioinnissa toteutettiin kysely hankeprosessista ja tuloksellisuudesta sekä hanketoimijoille että ohjausryhmälle. Moniammatillisen harjoittelun pilotista sekä kaikista pilottikoulutuksista toteutettiin opiskelijapalautekyselyt. *Asiantuntijoiden kokemusnäyttö* kerättiin opetussuunnitelmasuosituksia varten, jossa eri asiantuntijat jakoivat käytännön työssä hankitun asiantuntijuuden hankkeen toimijoille. Myös asiakkaiden ja potilaiden palaute - erityisesti heidän näkemystensä, tärkeitä pitämiensä asioiden ja toiveidensa - huomioiminen oli tärkeää. (STM 2009, 55.) EduPal-hankkeessa asiakkaita olivat primaaristi palliatiivista hoitoa opiskelevat opiskelijat, mutta myös palliatiivista hoitoa tarvitsevat potilaat ja heidän läheisensä, joille hyöty koulutuksen kehittämisestä viime kädessä koituu.

EduPal-hankkeen tuloksena tuotettiin osaamis- ja tarvekuvauksiin perustuvat sekä kansainvälisesti vertailukelpoiset opetusohjelmat ja jatkokoulutusjärjestelmät palliatiivisen hoitotyön ja lääketieteen perustason ja erityistason tarpeisiin. Opettajien osaamisen vahvistamiseksi EduPal-hankkeessa tuotettiin opettajan osaamisen verkkokurssi (Taulukko 2).

Taulukko 2: Perus- ja erityistason opetus: tulokset

Perus- ja erityistason opetus	op	n
Palliatiivisen ja saattohoidon suuntaavien teoriaopintojen (15 op) ja harjoittelun (15 op) pilotit, kevät 2020	349	
Palliatiivisen hoidon asiantuntija -erikoistumiskoulutus (30 op) hankkeen ulkopuolisena pilottina 17 ammattikorkeakoulussa	8 585	
Kliininen asiantuntija (YAMK) – palliatiivisen hoidon asiantuntijuus (35 op) -pilotit 7 ammattikorkeakoulussa 2019–2021	1 845	
Suositus palliatiivisen lääketieteen opetussuunnitelmasta lääketieteen lisensiaatin tutkintoon (3 op)		300
• toteutunut keväällä 2021 (lääketieteen opiskelijat)		100–150
• toteutuu syksyllä 2021 aikana (lääketieteen opiskelijat)		
Palliatiivisen lääketieteen erityisosaamisen seminaarit 12/2020–12/2021 (lääkärit)		24
		139
Hankkeessa tuotetut luentotalenteet asiantuntijuusalueilta		
Opettajan osaamisen verkkokurssi 5 op		

Hankkeessa tutkimusnäyttö, asiantuntijoiden kokemusnäyttö sekä asiakkaisiin ja potilaisiin liittyvä näyttö nivoutuivat luonnolliseksi osaksi kehittämistä. Hankkeen ilmiön osalta esiselvitykset antoivat selkeän kuvan toimenpiteiden suuntaamiseksi. Hankkeen aikana ilmenneisiin tiedon tarpeisiin vastattiin keräämällä tarvittaessa lisäaineistoja.

Yliopiston ja ammattikorkeakoulujen yhteistyö

Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välinen yhteistyö sujuvoittaa opiskelijan opintojen etenemistä ja jo aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista ja tunnistamista. Myös lainsäädäntö tukee tätä osaamisen tunnustamista korkeakoulun omien päätösten mukaisesti (Yliopistolaki 558/2009, Ammattikorkeakoululaki 932/2014). Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välinen yhteistyö laajentaa opetustarjontaa sekä mahdollistaa joustavien opintopolkujen toteuttamisen ja lisää siten opiskelijoiden ja opettajien asiantuntijuutta ja osaamista. Lisäksi yhteisten digitaalisten oppimisympäristöjen käyttö tarjoaa opiskelijoille

mahdollisuuden suorittaa opintoja joustavasti ajasta ja paikasta riippumatta. Haasteena yhteisten opintojaksojen toteuttamiselle on yleensä aikataulujen ja opintopistemäärien erilaisuus, mutta nämäkään haasteet eivät ole ylipääsemättömiä. Hyvä esimerkki tällaisesta onnistuneesta yhteistyöstä on EduPal-hankkeessa suunniteltu ja toteutettu kliininen asiantuntija (ylempi AMK) – palliatiivisen hoidon asiantuntijuus (35 op) -opinnot.

Yhteistyö eri korkeakoulujen kesken lisää opettajien välistä yhteistyötä sekä yhteistä ymmärrystä opetussuunnitelmien sisällöistä ja osaamisvaatimuksista. Lisäksi opintojen suunnittelussa ja toteutuksessa voidaan hyödyntää eri korkeakoulujen opettajien osaamisvahvuuksia. EduPal-hankkeessa ammattikorkeakouluopettajien osaamista hyödynnettiin erityisesti opintokokonaisuuden sisältöjen kehittämisessä sekä tutkimus- ja kehittämisosaamisessa. Yliopiston edustaja toi mukanaan tutkimusosaamista saaden vastavuoroisesti oppia palliatiivisen hoidon sisällöistä ja koulutuksen organisoinnista. Opintokokonaisuuden suunnittelussa korostuikin asiantuntijuus mutta myös vahva opiskelijälähtöisyys. Yhteistyö lisäsi kaikkien osapuolten tietämystä opiskelijan oppimista tukevista pedagogisista ratkaisuista sekä olemassa olevista digitaalisista oppimisympäristöistä ja niiden hyödyntämisestä opetuksessa.

Osana EduPal-hanketta julkaistiin vertaisarvioituja tieteellisiä julkaisuja, ammattiyhteisöille ja suurelle yleisölle suunnattuja julkaisuja sekä audiovisuaalisia materiaaleja:

- Vertaisarvioidut tieteelliset artikkelit, n=8
- Vertaisarvioidut julkaisut, jotka ovat työn alla, n= 12
- Vertaisarvioimattomat tieteelliset kirjoitukset, n=3
- Ammattiyhteisölle suunnatut julkaisut, n=28
- Suurelle yleisölle suunnatut julkaisut, n= 8
- Audiovisuaaliset aineistot ja tieto- ja viestintätekniset ohjelmat, n=5
- Muut (ei OKMn vahvistaman julkaisutyypilistan mukaiset), n=15

Lisäksi EduPal-hanke oli näkyvästi esillä sosiaalisessa mediassa. Hankkeen tuloksia esiteltiin useissa kansainvälisissä ja kansallisissa konferensseissa. (Kuvio 1.) Näin korkeakouluopettajien laaja-alainen osaaminen ja työelämäntarpeisiin vastaava tutkimustyö lisäsi vastavuoroista oppimista tutkimuksen kirjoittamisesta ja sen julkaisuprosessista.

Kuvio 1. Hankkeen tulosten juurruttaminen ja levittäminen

Palliatiivisen hoidon osaamisen kehittämistarpeet nyt ja tulevaisuudessa

Tarvelähtöinen palliatiivinen hoito on keskeinen osa ihmislähtöisiä ja integroituja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, joiden tarjoaminen edellyttää osaamista ja moniammatillista yhteistyötä palliatiivisen hoidon kaikilla tasoilla. Jokaisella sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisella tulee olla riittävä osaaminen ja edellytykset toteuttaa palliatiivista hoitoa (Gamondi ym., 2013a; Gamondi ym., 2013b; Lehto ym. 2020; Paal ym. 2019; Hökkä ym., 2020). Tämä haastaa työelämän ja koulutusorganisaatiot kehittämään palliatiivisen hoidon osaamista systemaattisesti vastaamaan muuttuviin palliatiivisen hoidon tarpeisiin.

EduPal-hankkeen myötä Suomi on ollut eurooppalaisittain merkittävä toimija näyttöön perustuvien palliatiivisen hoidon opetussuunnitelmasuosituksen laatimisessa perusopetukseen ja erikoistumiskoulutukseen (Martins Pereira ym., 2021). Kansainvälisesti kehittämistyö EduPal-hankkeessa tuotetun mallin pohjalta jatkuu vuonna 2020 käynnistyneessä Erasmus + -rahoitteisessa kansainvälisessä hankkeessa, jossa kehitetään eurooppalaista palliatiivisen hoitotyön koulutusmallia yhteistyössä Suomen, Romanian, Belgian ja Euroopan palliatiivisen hoidon yhdistysten kanssa. (Kuvio 2.)

Valtakunnallisen vaikuttamisen näkökulmasta EduPal-hankkeessa tehtiin aktiivista yhteistyötä muiden opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamien kärkihankkeiden kanssa. YleSHarviointi-hankkeessa (2018-2020) tuotettiin valtakunnalliset yleissairaanhoitajan (180op) osaamisvaatimukset ja sisällöt (Silen-Lipponen &

Korhonen 2020), ja tässä työssä EduPal-hankkeen toimijat olivat mukana palliatiivisen hoidon osalta. Lisäksi hankkeen toimijat osallistuivat sairaanhoitajakoulutuksen valtakunnallisen loppukokeen kehittämiseen palliatiivisen hoidon osalta. Samoin valtakunnallisia valmistuvan lääkärin osaamistavoitteita laadittaessa EduPal-hanke oli työryhmän kuultavana ja kommentoi osaamistavoitteita. (Merenmies ja työryhmä 2020) Lääketieteen koulutuksen harmonisointiin tähtäävässä MEDigi-hankkeessa EduPal-hankkeen toimijat muodostivat palliatiivisen lääketieteen jaoston. EduPal-hankkeen toimijat olivat myös jäsenenä sosiaali- ja terveysministeriön palliatiivisen hoidon ja saattohoidon järjestämisen alatyöryhmässä, jolloin voitiin samanaikaisesti osallistua sekä palvelujärjestelmän että koulutuksen kehittämiseen.

Palliatiivisen hoidon osaamisen tutkimus- ja kehittämistarpeet liittyvät palliatiivisen hoidon eri tasoilla työskentelevien sosiaali- ja terveysalan ammattiryhmien ammattialakohtaiseen substanssiosaamiseen. Osaamiskuvausten määrittely palliatiivisen hoidon eri tasolle ohjaa palliatiivisen hoidon, koulutuksen ja käytännön kehittämistä. (Hökkä ym. 2020.) Palliatiivisen hoidon osaamiseen liittyvän tutkimus- ja kehittämistoiminnan tulee edistää käytänteitä, jotka tukevat asiakaslähtöistä ja näyttöön perustuvaa osaamista, palliatiivisen ja saattohoidon palvelujärjestelmäosaamista, jaettua asiantuntijuutta sekä juridista ja eettistä osaamista ja siten vaikuttavan palliatiivisen ja saattohoidon toteutumista potilaan ja hänen läheistensä asuin- ja hoitopaikasta riippumatta. (Hökkä ym., 2020; Kangasniemi ym., 2018, OKM, 2019.) Jatkossa erityisestä huomiota tulee kiinnittää hoitoon osallistuvan henkilöstön ohjaus- ja neuvontaosaamiseen sekä moniammatilliseen tiimityö- ja verkostoitumisosaamiseen (Hökkä ym., 2020; Melender ym. 2018). Painoarvoa tulee antaa myös yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiseen ja poliittiseen päätöksentekoon vaikuttamiseen (Hökkä ym. 2021).

Tasa-arvoisen palliatiivisen hoidon saavutettavuus edellyttää hoitokäytäntöjen rakenteellista ja sisällöllistä kehittämistä valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti (Salin yms., 2021). Palliatiivisen hoidon palvelujen tulee olla saumattomia ja tarvelähtöisiä sekä kaikkien potilaiden ja heidän läheistensä ulottuvilla, ja tästä tarvitaan jatkossa seurantatietoa (Hasson ym., 2020; Salin ym., 2021). Tutkimustietoa tarvitaan erityisesti ammatti- ja aluerajat ylittävästä yhteistyöosaamisesta palliatiivisen hoidon eri tasoilla ja eri tasojen välillä sekä moninaisten potilaiden ja heidän läheistensä psykososiaaliseen ja eksistentiaaliseen tukeen liittyvästä osaamisesta (Lehto ym. 2020). Ikääntyneiden määrän lisääntyessä huomioita tulee kiinnittää lähihoitajien osaamiseen, sillä heistä merkittävä osa työskentelee erilaisissa palliatiivisen hoidon ja saattohoidon perustason yksiköissä (Smets ym., 2018; Vattula ym., 2020). Lasten ja nuorten, erikielisten ja eri kulttuureista tulevien sekä haavoittuvien potilasryhmien palliatiivisen hoidon osaaminen ja siihen liittyvä tutkimus- ja kehittämistoiminta ovat myös tärkeitä. (Hökkä ym., 2021; STM, 2019.) Kotisairaaloiminnan ja kotihoidon lisääntyessä tarvitaan tutkimustietoa etähoidon ja palliatiivisen avohoidon osaamisen, konsultaatio-osaamisen sekä erilaisten digitaalisten ja teknologisten ratkaisujen edellyttämistä osaamisen kehittämisen

tarpeista ja menetelmistä (Melender ym. 2020.) Hoitoon osallistuvan henkilöstön verkostoitumisosaamisen (Hökkä ym., 2020; Melender ym. 2018) lisäksi kansallinen ja kansainvälinen palliatiivisen hoidon tutkimusyhteistyö sekä palliatiivisen hoidon asiantuntijoiden ja tutkijoiden monitieteinen verkostoituminen on tärkeää. (Melender ym. 2020; Salin ym. 2021.)

Tulevaisuudessa on hyvä selvittää, miten palliatiivisen hoidon perus- ja erikoistumiskoulutukset vakiintuvat ja miten niiden avulla vastataan palliatiivisen hoidon yksiköissä ja eri tasoilla tarvittavan osaamisen kehittämistarpeisiin (Hökkä ym., 2020; STM, 2019). Tärkeää on, että ammattikorkeakoulut ja yliopistot sitoutuvat palliatiivisen hoitotyön ja lääketieteen opetuksen kehittämiseen tutkinnoissaan. Jatkuvuuden varmistamiseksi tulee olla valtakunnallinen moniammatillinen kouluttajien verkosto asiaa eteenpäin viemässä.

EduPal-hankkeessa tuotettujen palliatiivisen hoidon osaamiskuvausten ja opetussuunnitelmasuosittelujen valtakunnallista tunnettavuutta ja hyödynnettävyyttä hoitotyön ja lääketieteen koulutuksessa ja lääketieteen opetuksessa tulee arvioida ja kehittää työelämän muuttuviin osaamistarpeisiin perustuen. Näyttöön perustuva koulutus ei kuitenkaan yksinään välttämättä riitä edistämään muutoksia vaan tarvitaan myös tietoa siitä, miten osaamista tehdään näkyväksi ja millaisia osaamisen jakamisen menetelmiä käytetään palliatiivisen ja saattohoidon työyksiköissä. Lisäksi tarvitaan lisää tutkittua tietoa opettajan osaamisesta (Paal ym. 2019) sekä moniammatillisen oppimisen (Paal ym. 2019; Sousa ym., 2015; Vattula ym., 2020; Vihelä ym. 2020.) ja verkkopohjaisten oppimisympäristöjen ja pelillistämisen mielekkästä hyödyntämisestä perinteisen opetuksen rinnalla (Vallée ym. 2020). Potilaiden ja kansalaisten osallistuminen koulutukseen, käytäntöön ja tutkimukseen on tunnustettu kansallisesti ja kansainvälisesti (Hasson ym., 2020; Iida ym., 2021; Jones & Pietilä, 2017; Lehto ym. 2020) ja erityisesti potilaskontakteihin perustuvasta palliatiivista opetuksesta tarvitaan lisää tutkimustietoa.

LÄHTEET:

Ammattikorkeakoululaki 932/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932>

Gamondi, C., Larkin, P. & Payne, S. (2013a). Core competencies in palliative care: an EAPC white paper on palliative care education: part 1. *Eur J Palliat Care* 20(2): 86–91.

Gamondi, C., Larkin, P. & Payne, S. (2013b). Core competencies in palliative care: an EAPC white paper on palliative care education: part 2. *Eur J Palliat Care* 20(3): 140–145.

Hasson, F., Nicholson, E., Muldrew, D. ym. (2020). International palliative care research priorities: A systematic review. *BMC Palliative Care* 19, 16. <https://doi.org/10.1186/s12904-020-0520-8>

Hökkä M, Martins Pereira S, Pölkki T, Kyngäs H, Hernández-Marrero P. (2020). Nursing competencies across different levels of palliative care provision: A systematic integrative review with thematic synthesis. *Palliative Medicine* 34(7):851-870. doi: 10.1177/0269216320918798.

Hökkä, M., Melender, H-L., Lehto, J.T., & Kaakinen, P. (2021). Palliative Nursing Competencies Required for Different Levels of Palliative Care Provision: A Qualitative Analysis of Health Care Professionals' Perspective. *J. Palliat. Med.* Advance online publication. <https://doi.org/10.1089/jpm.2020.063>

Iida, K., Ryan, A., Hasson, F., Payne, S. & McIlpatrick, S. (2021). Palliative and end-of-life educational interventions for staff working in long-term care facilities: An integrative review of the literature. *International Journal of Older People Nursing* 16(1): e12347. doi: 10.1111/opn.12347.

Jones, M. & Pietilä, I. (2018). The citizen is stepping into a new role” —Policy interpretations of patient and public involvement in Finland. *Health & Social Care in the Community* 26(2): e304-e311. <https://doi.org/10.1111/hsc.12520>

Kangasniemi, M., Hipp, K., Häggman-Laitila, A., Kallio, H., Karki, S., Kinnunen, P., Pietilä, A-M., Saarnio, R., Viinamäki, L., Voutilainen, A. & Waldén, A. (2018). *Optimoitu sote-ammattilaisten koulutus- ja osaamisuudistus*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 39. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-545-7>

Lange, J., Shea, J., Grossman, S., Wallace, M., & Ferrell, B. (2009) Validation of the End-of- Life nursing education consortium knowledge assessment test-an abbreviated version. *Journal of Hospice and Palliative Nursing*, 11, 284-290.

Lehto, J.T., Hökkä, M., Lamminmäki, A., Rahko, E., Saarto, T. & Hirvonen, O. (2020). Palliatiivisen lääketieteen opetus lääketieteen kandidaattien arvioimana. *Suomen lääkärilehti* 75(36),1775-1780. <https://www.laakarilehti.fi/pdf/2020/SLL362020-1775.pdf>

Martins Pereira S, Hernández-Marrero P, Pasman HR, Capelas ML, Larkin P, Francke AL. (2021). Nursing education on palliative care across Europe: Results and recommendations from the EAPC Taskforce on preparation for practice in palliative care nursing across the EU based on an online-survey and country reports. *Palliative Medicine* 35(1):130-141. doi: 10.1177/0269216320956817

Melender, H. L., Hökkä, M., Saarto, T., & Lehto, J. T. (2020). The required competencies of physicians within palliative care from the perspectives of multi-professional expert groups: a qualitative study. *BMC palliative care*, 19(1), 65. <https://doi.org/10.1186/s12904-020-00566-5>

Melnyk, B. M. (2017a). The evidence-based practice competencies related to outcomes evaluation. Teoksessa B. M. Melnyk, L. Gallagher-Ford & E. Fineout-Overholt (toim.) *Implementing the evidence-based practice (EBP) competencies in healthcare: a practical guide to improving quality, safety and outcomes*. (129-142). Indianapolis, IN: Sigma Theta Tau International.

Melnyk, B. M. (2017b). The foundation for improving healthcare quality, patient outcomes, & costs with evidence-based practice. Teoksessa B. M. Melnyk, L. Gallagher-Ford & E. Fineout-Overholt (toim.) *Implementing the evidence-based practice (EBP) competencies in healthcare: a practical guide to improving quality, safety and outcomes*. (3-8). Indianapolis, IN: Sigma Theta Tau International.

Merenmies J., Jääskeläinen J., Kortekangas-Savolainen O., Kulmala P. Nikkari S. Pyörälä E. Ahlström F., Heistaro S., Hekkala A-M., Lappalainen J., Mäkelä M., Telkkä J., Thorn L., Turunen JP., Rellman J., Salokangas K., Lassi O. (2020). *Valmistuvan lääkärin osaamistavoitteet*. https://www2.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/valmistuvan_laakaran_osaamistavoitteet_0.pdf

NPI. (2012). Implementation Tips for USAID Partners. Capable Partners Program. New Partners Initiative. Viitattu 10.6.2020. https://www.fhi360.org/sites/default/files/media/documents/Implementation_Tips.pdf

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). (2021). Korkeakoulu- ja tiedepolitiikka ja sen kehittäminen. Viitattu 22.2.2021. <https://minedu.fi/korkeakoulu-ja-tiedelinjaukset>

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). (2019). *Tutkintoon johtavan koulutuksen kehittäminen tukemaan sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistamista*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:24. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263--650-8>

Paal P, Brandstötter C, Lorenzl S, Larkin P, Elsner F. (2019). Postgraduate palliative care education for all healthcare providers in Europe: Results from an EAPC survey. *Palliative & Supportive Care* 17(5):495-506. doi: 10.1017/S1478951518000986.

Pelkonen A. & Nieminen M. (2015). *Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten yhteistyö ja yhteistyön esteet*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015:7. Viitattu 22.2.2021. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75124/okm07.pdf>

Salin S., Melender H-L., Lehto J., Hökkä M. (2021). Asiantuntijoiden näkemyksiä palliatiivisen hoidon ja saattohoidon kehittämis- ja tutkimustarpeista. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*. Painossa.

Silén-Lipponen M., Korhonen T., (2020). *Osaamisen ja arvioinnin yhtenäistäminen sairaanhoitajakoulutuksessa – YleSHarvointi-hanke*. Savonia-amk. <https://www.theseus.fi/handle/10024/347289>

Slåtten K., Fagerström L., Hatlevik OE. (2010). Clinical competence in palliative nursing in Norway: the importance of good care routines. *International Journal of Palliative Nursing* 16(2):79, 81-6. doi: 10.12968/ijpn.2010.16.2.46753

Slåtten K., Hatlevik O., Fagerström L. (2014). Validation of a new instrument for self-assessment of nurses' core competencies in palliative care. *Nursing Research and Practice*. 615498. doi: 10.1155/2014/615498.

Smets, T., Pivodic, L., Piers, R., Pasman, H.R.W., Engels, Y., Szczerbińska, K., Kylänen, M., Gambassi, G., Payne, S., Deliens L, Van den Block L. (2018). The palliative care knowledge of nursing home staff: The EU FP7 PACE cross-sectional survey in 322 nursing homes in six European countries. *Palliative Medicine* 32(9),1487-1497. doi: 10.1177/0269216318785295.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) (2009). *Johtamisella vaikuttavuutta ja vetovoimaa hoitotyöhön. Toimintaohjelma 2009–2011*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2009:18. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 10.6.2020. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/74335>

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) (2019). *Suositus palliatiivisen hoidon palveluiden tuottamisesta ja laadun parantamisesta Suomessa. Palliatiivisen hoidon asiantuntijaryhmän loppuraportti*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:68. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4126-7>

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). (2019). *Suositus palliatiivisen hoidon palveluiden tuottamisesta ja laadun parantamisesta Suomessa*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:68. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4126-7>

Sousa, J. & Alves, E. D. (2015). Nursing competencies for palliative care in home care. *Acta Paulista de Enfermagem*, 28(3), 264-269. <https://doi.org/10.1590/1982-0194201500044>

Toikko, T. & Rantanen, T. (2009). *Tutkimuksellinen kehittämistoiminta*. Tampere: Tampere University Press.

Vallée A., Blacher J., Cariou A., Sorbets E. 2020. Blended Learning Compared to Traditional Learning in Medical Education: Systematic Review and Meta-Analysis. *Journal of Medical Internet Research* 22(8), e16504. <https://www.jmir.org/2020/8/e16504>

Vattula, K., Rajala, M., Kuivila, H.-M., Hökkä, M. & Kaakinen, P. (2020). Lähihoitajien kokemukset palliatiivisen hoidon ja saattohoidon osaamisesta. *Hoitotiede* 32(2), 122-133.

Vihelä, M., Hökkä, M. & Kaakinen, P. (2020). Potilaiden ja läheisten kokemukset sairaanhoitajan palliatiivisen hoidon ja saattohoidon osaamisesta. *Hoitotiede* 32(4): 275-284.

Yliopistolaki 558/2009. <https://www.finlex.fi/fi/laki/a>